

Problémy českého expresionismu

Hana Kučerová: Základní problémy vývoje českého expresionismu. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2011, 296 s.

Umělecké směry 20. století tvoří organickou součást výuky české literatury. Existuje o nich už mnoho odborných prací, což platí zejména o expresionismu. Pomineme-li cizojazyčné publikace, lze připomenout nejprve monografii Miroslava Míčka (*Expresionismus*, 1969), která je zaměřena – podobně jako slovenská kniha Eduarda Andráše (*Expresionizmus*, 1968) – na výtvarné umění. Literatury se týká soubor čtyř studií Jindřicha Chalupického (*Expresionisté*, 1992), po němž vyšla monografická práce Ingeborg Fialové-Fürstové (*Expresionismus*, 2000) a stejnojmenná publikace Norberta Wolfa (*Expresionismus*, 2005). Následoval sborník Jihočeské univerzity *Hledání expresionistických poetik* (2006). Poté byla vydána kolektivní výtvarná publikace *!křičte ústa!: předpoklady expresionismu* (2007). Dále Veronika Broučková knihou nazvanou *Srdce a smrt* (2009) přiblížila tvorbu členů Literární skupiny a Eva Jelínková v monografii *Echa expresionismu* (2010) osvětlila recepci tohoto směru v české avantgardě. Významně ho přibližuje rovněž Richard Murphy v publikaci *Teoretizace avantgardy* (2010). Je nutno uvést i antologie Ludvíka Kundery (*Haló, je tady víchřice!*, 1969) a Radka Malého (*Držice v drzých držkách cigarety*, 2007). Problematice expresionismu je věnována též řada časopiseckých studií, jež napsali například Růžena Grebeníčková (*Expresionismus jako hnutí a směr*, Kritický sborník 3/1994), Jaroslav Sedlář (*Expresionismus*, Universitas 4/1998) či Jaroslav Med (*Česká literatura a německý expresionismus v letech 1910-1920*, Česká literatura 5/2005).

V roce 2011 k těmto pracím přibyla kniha vydaná z pozůstalosti Hany Kučerové (1931-2008), pracovnice někdejšího Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV. Její název *Základní problémy vývoje českého expresionismu* zpřesňuje a zároveň obsahově zužuje podtitul *Programová východiska a tvůrčí praxe Literární skupiny*. Text této knihy má tři části. První z nich je rozčleněna na dvaatřicet krátkých kapitol a pojednává o Literární skupině, jakož i o jejím časopisu Host. Autorka zprvu nastiňuje kontext české literatury dvacátých let a pak charakterizuje expresionismus jako hlavní zdroj ideové koncepce Literární skupiny, jejíž názorový vývoj analyzuje ve spojitosti s vývojem Devětsilu. Rozebírá její manifest *Naše naděje, víra a práce* z roku 1922 a objasňuje podloží její názorové a směrové orientace upozorněním na souvislosti se skupinou Clarté, s romainsovským unanímismem, duhamelovským křesťanským humanismem, filozofií Henriho Bergsona nebo s tvorbou Ch. L. Philippa.

Samozřejmě největší prostor věnuje expresionismu, jeho vývojovým proměnám a aplikaci v teoretických statích i beletristické činnosti členů Literární skupiny, přičemž poukazuje také na vlivy dalších směrů: naturalismu, kubismu a dadaismu. S tímto zaměřením posuzuje *Sborník Literární skupiny* z roku 1923 a probírá jednotlivé ročníky časopisu Host. Hodnotí relevantní teoretické projevy (jde hlavně o texty Karla Teigehe a Františka Götze) a četné soudobé polemiky, v nichž šlo nejenom o rozpory Literární skupiny a Devětsilu, nýbrž i o vztah mladé generace ke generaci čapkovské.

Druhá část knihy má název *Dvě vlny českého expresionismu*. Hlavní představitele první vlny autorka vidí ve Lvu Blatném, Čestmíru Jeřábkoví, Bartoši Vlčkovi a Miloslavu Nohejlovi, jež nejdříve charakterizuje v obecné rovině a potom se jejich tvorbou zabývá v samostatných kapitolách. Nejprve v chronologickém sledu interpretuje prózy a hry Čestmíra Jeřábka, a to v časté konfrontaci s díly Lva Blatného a namnoze poměrně kriticky. Dále provádí interpretaci tří titulů Bartoše Vlčka a kratších próz a románů Miloslava Nohejla, u nějž právem akcentuje inspiraci šrámkovským impresionismem. Podobně analyzuje práce čtyř

souběžců první vlny: dramata Jana Bartoše a prózy Miloše Jirka, Jaroslava Hůlky a Karla Hradce, autorů dnes již takřka zapomenutých.

Do druhé vlny českého expresionismu, charakteristické revizí prvotních expresionistických principů a invenčními modifikacemi tohoto směru, Kučerová řadí Vladimíra Raffela, Egona Hostovského a Jana Weisse; každému z nich opět věnovala zvláštní kapitolu. V analýze šestice Raffelových prací z let 1927-1930 zdůrazňuje jejich exkluzivitu a spojitost s tvorbou Paula Valéryho, Paula Moranda a Vladislava Vančury. Při interpretaci próz Egona Hostovského z druhé poloviny dvacátých let správně upozorňuje na jejich specifické postavení v kontextu expresionismu, což lze vztáhnout i na Weissovy prózy z téže doby: autorka si je toho při jejich výkladu vědoma, Weiss však v nich podle jejího mínění neopustil výchozí expresionistické stanovisko.

V poslední části své knihy se Hana Kučerová soustředila na tvorbu zmíněného Lva Blatného, reprezentující celou éru českého poválečného expresionismu, jeho proměny, pozitiva i negativní stránky. V patnácti kapitolách postupně analyzuje její dramatické a prozaické složky včetně povídek z pozůstalosti, přičemž pozoruhodně často provádí komparace s tvorbou Vladislava Vančury. Jádro Blatného metody spatřuje v konstrukci svébytné reality, zatímco přínos jeho děl dává do souvislosti s prožitkem války a s jeho mezigeneračním postavením.

Všechny tři části jsou doplněny bohatým poznámkovým aparátem, který obsahuje nejenom bibliografické údaje, ale i mnoho dalších informací. Bohužel však chybí soupis použité literatury (je uveden pouze seznam dvanácti excerpovaných meziválečných časopisů), jmenný rejstřík i autorčin medailon. Navzdory tomu je třeba vydání knihy uvítat. Ač podle ediční poznámky vznikla už v šedesátých letech, má i z hlediska dnešního literárněvědného diskursu vysokou úroveň a své místo mezi uvedenými publikacemi o expresionismu si najde.

Vzhledem k svému obsahovému zúžení pomíjí další spisovatele ovlivněné expresionismem (třeba Jakuba Demla, Ladislava Klímu či Richarda Weinera), tvorbu vybraných autorů však analyzuje velmi detailně a zároveň významně prohlubuje naše poznání meziválečné literatury.

Jiří Poláček